

1. Valamilyen szükséglet, kívánság, eredmény vagy eredménytelenség indítja el.

2. Pontosan megfogalmazzuk a problémát és a felmerülő kérdéseket lassanként fontosságuk foka szerint rendezzük.

3. Anyaggyűjtés. Irodalom, forrásmunkák jegyzetelése stb.

4. Felállítjuk az első munkahipotézist.

5. Megtervezzük a kísérletet, melyet előkísérlettel és szűrőpróba-kísérlettel készítünk elő.

6. Az eredmény logikai vagy statisztikai feldolgozása, következtetések levonása.

7. Megkísérreljük az eredményt általános elvekben megfogalmazni.

8. Az eredményt besoroljuk eddigi tudásunk rendszerébe.

9. Megvizsgáljuk a gyakorlat szempontjából való alkalmazhatóságát.

Természetesen a valóságban a haladás nem ilyen egyenes vonalú, hanem inkább görbe vonalhoz hasonlít, azaz visszaesések árán jutunk csak előre. Az előrehaladás sok tényezőtől függ: emberektől, időtől, pénztől, berendezésektől, módszerektől, a kutatásban és a módszerekben való tudományos tradícióktól stb. és nem utolsósorban a belátástól és a zseniális „eszembejutásoktól”. Az eredmény minden esetben elősegíti a döntést, vagy legalábbis emeli a döntés színvonalát a pedagógia azon területén, amelyet a kutatás segítségével világosan megismertünk. Az ilyen kutatásra alkalmas területek száma a pedagógiában „ijesztően nagy” és napjainkban állandóan növekszik. Számos címet olvashatunk, melyből megtudjuk, hogy jelenleg milyen témákkal foglalkoznak az intézetekben. Munkájuk során nekik is sok nehézséget kell leküzdeniök, hiszen nemcsak pénzbelileg nem élveznek elegendő támogatást, hanem még a belátás is hiányzik sokszor az illetékesek

részéről. S mivel csak a teljesítmények a valóban meggyőzőek, könnyen „ördögkerékbe” jutnak, mert minden kutatót embert, időt és pénzt igényel és a kezdetet drága tandíjjal kell megfizetni, a gyümölcsérés néha hosszúra nyúló idejét is ki kell várni. Azt is világosan kell látnunk, hogy a tudomány csak ott virágozhat, ahol tudományos tradíció alakul ki. További eredmények munkamegosztás és munkaközösségek nélkül elképzelhetetlenek. Ezeket tudományos intézetekben lehet legkedvezőbbben megszervezni.

A pedagógusok közül sokan azt mondják, hogy a kutatások tárgyául kijelölt kérdésekkel kapcsolatban mindenkinek megvan a maga szilárd véleménye. Ez lehetséges, de mindenki véleménye gyakran más és más. A jövő feladata, hogy ezeket a nem mindig termékeny véleményvitákat egy ideig legalábbis felfüggeszessék és a felszabadult időt a kísérletekre és azok eredményeinek a feldolgozására fordítsák. A bevezető szerzője a felvetett problémák megoldását jelenleg így gondolja a leggydaságosabbnak. Az egyes tanulmányok:

LEMBERG, E.: Művelődésügyi szociológia; ROTH, H.: A pedagógiai szabadság kérdése iskolajogi megvilágításban;

SCHULTZE, W.: A középfokú oktatás kérdése iskolarendszerünk újjászervezésének keretében; SÜLLWOLD F.: A pedagógiai kísérletek pontosságának és megbízhatóságának néhány kérdése.

A fenti tanulmányok közül különösen az 5. ad hasznos útmutatást. A tanulmánykötet bőséges irodalom felsorolásával fejeződik be.

VÉGVÁRI ISTVÁN

CHARLOTTE BÜHLER

Psychologie im Leben unserer Zeit. Megjelent Droemer — Knauer kiadónál, München — Zürich 1962, 275 fényképpel és rajzzal.

A szerző az ismert bécsi iskola neves képviselője. Jelenleg az USA-ban él, s életének 69. évében fejezte be ezt a művét. A hatalmas lélektani irodalomban megkísérli a szintézis megalkotását. Célja: kortársainak, tehát elsősorban a művelt laikusoknak megmutatni, hogy „mit nyerhetnek személyes életük számára a modern pszichológiából”.

Világnézeti állásfoglalásában egyértelműen idealista. A materialista lélektan kutatásait 30 évvel ezelőtti helyzetükből ismeri, a szovjet eredményeket meg sem említi. A felvetett kérdésekben azonban lehetőségeihez mérten reális és humanisztikus álláspontot képvisel. Gyakorlati tapasztalatainak gazdagsága, finom

elemző készsége, világos, egyszerű előadásmódja értékes olvasmánnyá teszi könyvét.

A mű négy nagy részre, ezeken belül pedig 15 fejezetre oszlik. A felosztás maga is tükrözi a szerző tudományos állásfoglalását. A bevezetésben a lélektan jelentőségéről ír, majd egészen vázlatosan a lélektan történetét adja. A második főrész az egyén lélektanával foglalkozik, a harmadik a társadalom pszichológiájának kérdéseivel, a negyedik részben pedig a pszichológia mai gyakorlatát mutatja be.

Munkájához CH. BÜHLER számos amerikai és európai tudós támogatását élvezte, helyelközzel — véleményünk szerint — túl is lépte a szigorúan vett lélektan határait (egészség-

ügyi világstatisztikai adatok, amerikai helyi lapok érdektelen rajzai stb.). Művében teljességre törekszik, de természetesen a középpontban saját és férje kutatásai és eredményei állanak. Érdeklődésünkre is éppen ezek a fejezetek tarthatnak számot, a többiben bizonyos sematikus ábrázolásból figyelhet meg. Így érinti a „biológiai gyökereket”, beszél a „funkciókról”, majd igen részletesen és érdekesen ír a motivációról. „A motiváció fogalma a modern lélektan tudományának a középponti fogalma.” Kitűnő lényeglátással ismerteti a legjelentősebb motiváció elméleteket: FREUD, az egzisztencializmus és az ún. „humanisztikus” lélektan álláspontját. Utóbbihoz CARL JUNG, KAREN HORNEY, az amerikai GORDON ALLPORT és saját elméletét számítja. A motiváció kapcsolatát merülnek fel az emberi élet legmélyebb problémái: van-e az embernek a pillanatnyi lehetőségek kihasználásán túlmenő „hivatása”? K. HORNEY ezt még a 30-as években az „önmegvalósítás” eszméjében ragadta meg. A szerző, józanabban, az egyéni és társadalmi célok rendszerében látja az ember kiteljesedésének lehetőségét.

A szerző saját munkásságának, kitűnő áttekintését adja a fejlődésről szóló fejezetben. Kétségtelen, hogy a gyermek fejlődésének pontos megfigyelésében (pl. életkoronkénti napkörsémák), az életszerű helyzetekben lebonyolított kísérletek szervezésében van a BÜHLER házaspár legmaradandóbb érdeme.

Jelentős és érdekes, ahogyan a gyermek „szocializációját”, vagyis a társadalomba való beilleszkedését ábrázolja. A korai élet érzelmi gazdagságának jelentősége ma már közhely, de tudományos igazolása a szerző érdeme. „Ki sem mondható jelentősége van az életben a szeretetnek” — hangsúlyozza.

Hazai kutatásainkra is ösztönzők lehetnek a személyiségről és az emberi életéről írottak. A személyiség vizsgálatánál felveti a szerző a döntő kérdést: miben különbözik az egészséges személyiség a patológikus személyiségtől? Tíz jegyet dolgoz ki a személyiség egészsége kritériumaként: 1. Az egészséges személyiség átfogó tevékenységrendszerben él, 2. állandóan alakul, 3. kapcsolatban van az idővel, 4. tetteit tudatos és nem tudatos motívumok irányítják, 5. céljai vannak, 6. el tudja választani egymástól személyisége egyes hatásköreit (pl. egyéni és munka-célok), 7. pszichofizikai egységet képez, 8. rendszerint a belső egyensúly kellemes állapotában él, 9. életértékek megvalósítására törekszik, 10. „tehetsége van az élethez”. Ezt az utolsó jegyet a szerző hipotétikus fogalomként vezeti be, ezen a türoképeség, az alkalmazkodóképesség, az irányító erő és az alkotóképesség együttesét érti. Véleményünk szerint a felsorolt tíz jegy alkalmazása egy

konkrét személyiség adott élethelyzetére igen bonyolult, csaknem lehetetlen. Valamennyi jegyben benne rejlik a szerzőnek az a meggyőződése, amit más helyen is hangsúlyoz, hogy az egészséges ember meg tud birkózni múltjával, bár eddigi élményeinek „veretét” egész életén át magán viseli.

A szerző már a korai 30-as évektől foglalkozik az emberi élet egészével mint pszichológiai problémával.* Ebben a művében ismerteti kérdésvetetését, módszereit és eddigi eredményeit. Kérdését a következőképpen fogalmazza meg: mely lélektani tényezőktől függ, hogy az egyes ember életútját sikeresnek érzi-e vagy sem. CH. BÜHLER a teljes életutat öt szakaszra bontja a célok és megvalósításuk stádiuma szerint. Különösen figyelemre méltó rendszerint a 45—60 év közé eső klimakterium korának (szimbolikusan mindkét nemre értendő) elemzése. A világstatisztika szerint is ebbe az életkorba esik a legtöbb öngyilkosság. A hátrahagyott dokumentumok elemzése azt mutatja, hogy a végzetes tett leggyakoribb okai: gyűlölet, büntudat és reménytelenség. Az élet értelme és értéke ebben az életkorban fokozott erővel foglalkoztatja az embert, mérleget készít életútjáról s ez a mérleg sokak számára kétségbejuttat.

A társadalom lélektanáról szóló részben érdekes a „kulturákról” szóló fejezet. CH. BÜHLER, aki maga is éveket töltött Bali szigeten, kimutatja az előítéletekkel szemben, hogy az ún. primitív kulturák emberei is személyiségek, akik különböző mértékben valószínűleg megkultúrájuk eszményeit.

Legnagyobb figyelmünket érdemli meg és sokkal bővebb ismertetést kívánna a mű utolsó része: a gyakorlatról írott fejezetek. A pedagógiai lélektan mai állását elemezve a szerző érdekes különbségekre hívja fel a figyelmet a nyugat-európai és az amerikai nevelési eszmény között. Az európai — főként a német — pedagógia az egyén „önmegvalósításában” látja célját. Ez az eszmény az iskola és a szülőház gyakorlatában a „tisztesség és becsület” fogalmává szűkül. Az amerikai pedagógia célja viszont az egyén szocializációja, vagyis a társadalomba való beilleszkedés elősegítése és a társadalmi felelősségtudat kifejlesztése.

A nagy mű tanulságos része még a XIII. fejezet. A „pszichológia a segítő hivatásokban” című. „Segítő hivatások” — az orvos, a pszichológus és a szociális gondozó hivatása. Megkülönböztet pszichológiai tanácsadást és kezelést. A tanácsadás egészséges, de problémákba bonyolódott személyiségekkel foglalkozik. A kezelés viszont gyógyító ráhatásokban részesíti a beteg pszichikumot. Tanácsadásra az emberiség mindig rászorult, mindenki kerülhet életében olyan helyzetbe, hogy nem

* Der menschliche Lebenslauf, als psychologisches Problem” (Hirzel Verlag, Leipzig. 1933.

tud sikeresen megbirkózni lelki problémáival. A tanácsadás szakembere a pszichológus. A továbbiakban a szerző ismerteti a legfontosabb diagnosztizáló eljárásokat: ROSSHACH, SZONDI, TAT teszt, gyermekekénel a „világjáték” teszt. Érdekes néhány korszerű kezelési mód ismertetése: autogén tréning, a TEIRICH-féle zene-terápia és a csoportos terápia. Különösen vonzóak számunkra a csoportos terápia, vagy még helyesebben, a csoportos pszichológiai foglalkozás eredményei. Komolyan fontolóra kell vennünk a szerző javaslatát, hogy „csoportos lélektani gyakorlatokat” rendezzünk főiskolai-hallgatók részére. Az ifjúságnak azt

a spontán igényét elégítenénk ki, hogy velük a „nagy” kérdésekről beszéljünk.

A könyvet gazdag példaanyag illusztrálja. A képanyag kiválasztásánál erősen érezhető a szerző immár több évtizedes amerikai környezete. A példák és a képek is amerikai ízű idillt szugerálnak, amitalán vonzó lehet a nagyközöniség előtt, de tudományos értéke nem nagy.

Ilyen és még sok más kritikai szempont mellett is CH. BÜHLER műve megérdemli, hogy behatóbban tanulmányozzák és egyes részeit esetleg magyarrá le is fordítsák.

GÁSPÁR KÁLMÁNNÉ

AZ MTA PEDAGÓGIAI BIZOTTSÁGA

NAGY SÁNDOR elnök jelentése a Pedagógiai Bizottság és az albizottságok 1963. évi munkájáról, hozzászólások

A Pedagógiai Bizottság 1963. évi munkájának értékelésekor természetesen azokból a feladatokból kell kiindulnunk, melyek az akadémiai bizottságok előtt általában állnak, s az elvégzett munkát ezek alapján szükséges mérlegetünk.

Az akadémiai bizottságok — amint ez közismert — alapvetően azt a célt szolgálják, hogy tudományszervezési és tudományirányító tevékenységet fejtsenek ki, összhangban a Magyar Tudományos Akadémia egyetemleges feladataival.

A tudományszervezési és tudományirányító tevékenység feltételei és körülményei azonban nem egészen azonosak a különböző bizottságok esetében. Ezért figyelemmel kell lennünk azokra a jellegzetességekre, melyek az egyes bizottságok esetében a tudományszervezés viszonylatában fennállnak.

Bizottságunk esetében mindenképpel tekintetbe kell vennünk azt a körülményt, hogy tudományszervező tevékenysége az elmúlt esztendőben — más bizottságokéhoz képest — némileg változott; bizonyos értelemben csökkeni látszott, végső soron azonban differenciáltabb lett. Ez a sajátos helyzet úgy érthető meg, ha tekintetbe vesszük, hogy a távlati kutatási tervben szereplő pedagógiai fő feladat (a 67. sz. fő feladat) felelőse nem az Akadémia, hanem a Művelődésügyi Minisztérium. E fő feladat koordinációs munkálatai tehát nem Bizottságunk hatáskörébe tartoznak, hanem a Minisztérium által felállított Koordinációs Bizottság feladatkerébe.

Ebből a helyzetből azonban a Pedagógiai Bizottság korántsem vonhat le olyanféle következtetést, mintha a kutatási terv által meghatározott kereten belüli és e kereteken kívül eső kutatások irányító számomartásáért és gondozásáért végső soron nem volna felelős. És olyan következtetést sem, hogy a távlati kuta-

tási terv által meghatározott kutatások országos koordinálását, szervezését, irányítását egyszerűen a Koordinációs Bizottság feladatának tekinti, ő maga pedig megelégszik a tudományszervezésnek azzal a szintjével, mely tudománypolitikai, elvi és metodológiai kérdések gondozását jelenti.

Bizottságunk nem is elégedett meg ezzel, hanem múlt évi programjába tervszerűen beállította annak megvizsgálását: milyen módon tudja segíteni a Koordinációs Bizottságot fontos funkciójának teljesítésében. Múlt évi munkánk egyik fontos állomása volt az ezzel kapcsolatos ülés, és igen lényegesek azok az elvi megállapodások, melyekre ekkor Bizottságunk — a Koordinációs Bizottság elnökének előterjesztése és javaslatai alapján — jutott. A megállapodások lényegileg arra vonatkoztak, hogy a Koordinációs Bizottság nemcsak lehetségesnek tartja, hanem egyenesen igényli a Pedagógiai Bizottság és albizottságainak közreműködését a távlati kutatási terv feladatainak irányításában, elvi támogatásában, s a jelentkező eredmények tudományos értékelésében.

Annak ellenére, hogy az elvi megállapodások e tekintetben kialakultak, még további kérdések tisztázására kell majd sort kerítenünk, hogy Bizottságunk a maga feladatait ebben a vonatkozásban minél hatékonyabban tudja megoldani. A kutatásban résztvevő felsőfokú intézményekben, illetve azok bevonásával rendezett ankétokon, a Magyar Pedagógia értékelését is szolgáló beszélgetéseken látszik ez leginkább megfelelő módon keresztülvihetőnek, továbbá természetesen egyes tudományos anyagok bizottsági, illetve albizottsági vitáin.

Még ehhez is szükséges azonban az, hogy maga a Koordinációs Bizottság a maga tevékenységének pregnansabb körvonalait megkapja, illetve kialakítsa. Ennek jelei az utóbbi időben egyre jobban mutatkoznak.